

The Role of Individual, Structural, and Beyond-Structural Factors in Predicting University Students' Reluctance to Participate in Classroom

A. Khakpour^{1*}, H. Etemadzadeh²,
M. Mohammadian³

1. Assistant Professor, University of Malayer 2.
Assistant Professor, University of Malayer 3.
Master of University of Malayer

**نقش عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری در
پیش‌بینی «دانشگاه‌گریزی»**

عباس خاکپور^{۱*}، هدایت‌الله اعتمادی‌زاده^۲، مرضیه محمدیان^۳

۱. استادیار دانشگاه ملایر؛ ۲. استادیار دانشگاه ملایر؛ ۳. کارشناسی ارشد
دانشگاه ملایر

Abstract

Purpose: This study was designed and implemented to study the role of individual, structural and beyond-structural factors in university students absenteeism.

the relationship between demographic variables and university absenteeism were studied.

Methodology: The research method was of descriptive types and research design was a multivariate correlational model in which relationships between individual variables,. The statistical population of the study consisted of all students of Bu-Ali Sina University. The sample size of the study was calculated using the Cochran sampling formula and included 375 people. The participants were selected by using stratified random sampling. The data gathering instrument was a researcher-made questionnaire designed in the Likert scale. The validity of the research instrument was confirmed by factor analysis and the validity of the questionnaire and its subscales were determined using Cronbach's alpha coefficients and they were higher than 0.8.

Results: According to the results of the research, there was a significant relationship between individual, structural and beyond-structural factors and absenteeism, and the tendency of the students to be absent from classrooms. Individual factors were the most significant predictors of student absence from classrooms.

Key words: Absenteeism, Individual factors, Structural factors, Beyond-structural factors, Students' reluctance to classroom attendance

چکیده

هدف: این پژوهش به منظور مطالعه نقش عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری در دانشگاه‌گریزی (غیبت و تمایل به غیبت) دانشجویان از کلاس‌های درسی در دانشگاه بوعلی سینا طراحی و اجرا شده است.

روش‌شناسی: روش پژوهش از نوع توصیفی و طرح پژوهش از نوع طرح‌های همبستگی چند متغیری است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا همدان است. حجم نمونه پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران تعداد ۳۷۵ نفر محاسبه شده است که به روش طبقه‌ای تصادفی انتخاب گردیده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسشنامه محقق‌ساخته بود که در طیف لیکرت طراحی گردید. روایی ابزار پژوهش با استفاده از تحلیل عامل مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسشنامه و خرده مقیاس‌های آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید.

یافته‌ها: بر اساس نتایج پژوهش بین عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری و دانشگاه‌گریزی دانشجویان از کلاس‌های درسی رابطه معناداری وجود دارد و عوامل فردی مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده غیبت دانشجویان از کلاس‌های درسی است.

کلید واژه‌ها: دانشگاه‌گریزی، عوامل فردی، عوامل ساختاری، عوامل فراساختاری، عدم تمایل به شرکت در کلاس

Accepted Date: 2018/07/15

Received Date: 2017/12/19

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۲۸

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۴/۲۴

مقدمه و بیان مسئله

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از تأثیرگذارترین سازمان‌ها در توسعه پایدار جوامع بوده و همیشه مورد توجه دانشمندان و سیاستمداران هستند، چراکه دانشگاه مبدأ تحولات در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه است. با توجه به این‌که دانشجوی هسته اصلی و محصول محوری نظام آموزشی دانشگاهی است بیش از هر مؤلفه دیگری مورد ارزیابی و نقادی قرار می‌گیرد. برای تحقق اثربخش و کارآمد فرایند تربیت، علاوه بر مؤلفه‌های مختلف محیطی، محتوایی و ابزاری، حضور فیزیکی و عاطفی دانشجو در کلاس‌های درسی، عنصری الزامی و حیاتی است. در سال‌های اخیر بی‌میلی دانشجویان به حضور در کلاس‌های درس مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است؛ البته این توجه بیشتر معطوف به غیبت فیزیکی بوده است. با وجود تب ورود به دانشگاه و اشتیاق فراوان به تحصیلات دانشگاهی و از همه مهم‌تر احساس غرور و سرفرازی نسبت به دانشجو بودن، به‌ویژه در دهه‌های گذشته، برخی شواهد تجربی نشان می‌دهد که امروزه تمایل دانشجویان به غیبت و گریز از دانشگاه رو به افزایش است. لذا شناخت دلایل و عوامل مؤثر بر غیبت و دانشگاه‌گریزی دانشجویان و ارائه راه‌حلی در این زمینه می‌تواند در ارتقاء نظام آموزش عالی به جایگاه شایسته خود، مؤثر باشد.

پدیده غیبت و دانشگاه‌گریزی، در نظام‌های دانشگاهی و مؤسسات آموزش عالی در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران تربیتی قرار گرفته است. احتمالاً این بدان جهت است که دانشجویانی که از کلاس‌های درسی گریزانند، علاوه بر این‌که از بازده تحصیلی پایینی برخوردارند، به‌طور بالقوه می‌توانند مستعد ناهنجاری‌های اجتماعی نیز باشند. همان‌گونه که پژوهش‌های مورد بحث در این مقاله نشان می‌دهد، غیبت از کلاس‌های درسی در عملکرد و نمرات پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار بوده و پیامدهای اجتماعی متعددی دارد. گریز از محیط آموزشی با متغیرهای دیگری همچون استفاده از مواد مخدر و الکل، تخلف و ترک تحصیل از دانشگاه، همبسته است.

با وجود تغییرات روزافزون در فناوری اطلاعات و توانایی دسترسی به منابع غنی تربیتی در خارج از کلاس‌های درس، اهمیت حضور در کلاس‌های درس همچنان به قوت خود باقی است. تحقیقی در دانشگاه کوئین‌لند نشان داد که حضور در کلاس، اصلی‌ترین راهی است که دانشجویان با آن می‌توانند دانش‌های و اندیشه‌های طلایی خود را به‌دست آورند (Isaacs, 1992). محققان در مطالعه‌ای دریافتند بین میزان مشارکت و حضور در کلاس و نمرات آزمون جامع دانشجویان همبستگی معناداری وجود دارد (Millis et al, 2009).

اکثر اساتید معتقدند که حضور در کلاس‌های درسی به شیوه‌های متنوع موجب بهبود یادگیری می‌شود. کلاس‌های ارائه چند رسانه‌ای (صوتی- تصویری)، به دلیل پوشش سبک‌های مختلف یادگیری، دستاورد تحصیلی بیشتری را نسبت به مطالعه صرف متن درسی دارند و علاوه بر آن اساتید در کلاس‌های درسی مطالب معتبرتری را نسبت به متون درسی ارائه می‌نمایند (Sleigh and

(Ritzer, 2001). نتایج مطالعه فراتحلیلی کرید و همکاران (Credé et al., 2010) نیز نشان می‌دهد، بین حضور در کلاس و درجه تحصیلی دانشجویان کالج‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. دانشجویان با حضور در کلاس‌های درسی، حجم وسیعی از اطلاعات را مبادله نموده و می‌توانند دانش طلائی خود را کسب نموده و به فرهیختگی برسند (Abdulghani et al., 2014).

در پژوهشی تأثیر میزان حضور در دانشگاه بر عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته مدیریت مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد حتی با کنترل نقش عوامل درون‌زا در رابطه بین غیبت و عملکرد تحصیلی، حضور در کلاس‌های درسی هنوز هم به‌طور معناداری بر رتبه تحصیلی تأثیر می‌گذارد (Teixeira, 2016). علاوه بر این، یک سیاست اجباری (برای حضور)، هر چند انعطاف‌پذیر، به بهبود عملکرد تحصیلی دانشجویان کمک می‌کند. نتایج تحقیق (Louis et al., 2016) نشان می‌دهد که حضور در کلاس درس به‌طور معناداری با عملکرد عینی ارتباط دارد و نوع محتوا تأثیر تعدیلی در این رابطه ندارد. در پژوهشی در بررسی ارتباط بین حضور دانشجویان دانشگاه و عملکرد یادگیری دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده زبان‌های خارجی در انگلیس، محققان دریافته‌اند که بین حضور کلاسی و دستاورد یادگیری، ارتباط معناداری وجود دارد (Hamachi and Hamamchi, 2017). پژوهش‌های متعدد دیگر (از جمله Oladipupo, 2017) نقش حضور در کلاس را در بهبود عملکرد تحصیلی تأیید می‌کنند.

اگرچه بیشتر مطالعات انجام شده در زمینه غیبت، بر نقش غیبت در متغیرهای بازده و عملکرد تحصیلی متمرکز شده است؛ به نظر می‌رسد توجه به اهمیت شناخت دلایل این پدیده به‌طور روزافزون در حال گسترش است. بیشتر مطالعات انجام شده پدیده غیبت را پدیده‌ای چند عاملی می‌دانند. عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس‌های درسی را می‌توان از دیدگاه‌های علمی مختلف (جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی، روان‌شناسی، اقتصاد، علوم تربیتی و ...) مطالعه کرد. همچنین این عوامل را می‌توان با نگاه سیستمی به عوامل مؤثر بر غیبت مورد توجه قرار داد و عوامل را از دیدگاه فردی، ساختاری و فراساختاری مطالعه نمود.

مطالعات اولیه توسط دوله و دیگمن (Dole and Digman, 2001) در دانشگاه هاوایی دلایل حضور دانشجویان را در نتیجه چهار دسته از عوامل (شامل دلایل، علایق، ارزش‌ها و تأثیرات) تلخیص می‌کند. کلارک (Clark, 1975) معتقد است که تفاوت دانشجویان غایب و غیر غایب به زندگی اجتماعی بر می‌گردد. در دهه ۱۹۹۰ دیوادوس و فولتز نتیجه گرفتند که عوامل اثرگذار بر حضور دانشجویان در کلاس‌های درسی شامل انگیزش، خوداتکایی مالی و مقدار زمان اشتغال است (Devadoss and Foltz, 1996). در پژوهشی وادسانگا و ماشینگامی با مطالعه سه دانشگاه آفریقای جنوبی، با روش پژوهش تلفیقی، دلایل غیبت دانشجویان را مطالعه نمودند. نتایج پژوهش نشان داد فقدان علاقه به موضوع، راهبردهای ضعیف تدریس مدرسان، محیط نامطلوب یادگیری، اشتغال پاره‌وقت و روابط ضعیف دانشجویان با مدرسان از عوامل غیبت دانشجویان بودند (Wadesanga and

(Machingambi, 2011). نتایج مطالعه گامپ (Gumpe, 2004) در مورد عواملی که باعث شرکت دانشجویان در کلاس خواهد شد، نشان داد که اهمیت دادن استادان به حضور و غیاب و جذابیت مطالب درسی از مهم‌ترین عوامل انگیزشی شرکت آن‌ها در کلاس‌های درس است. کلیبر (Clair, 1999) نشان داد عدم کنترل محیط کلاس باعث افزایش غیبت دانشجویان خواهد شد. لوپز و لوپز در پژوهشی در مورد دانشجویان رشته توریسم دریافتند که غیبت یک پدیده چند عاملی است. آن‌ها در مطالعه خود، هفت عامل (شامل کارآمدی، سبک تدریس، علاقه تحصیلی، محتوا و فرمت تدریس، نفوذ یا ترس همکلاسان) را به‌عنوان عوامل مؤثر بر میزان غیبت معرفی کردند که در میان آن‌ها سبک تدریس مهم‌ترین عامل بود (Lopes and Lopez, 2015).

محققان در مطالعه‌ای دریافتند که مصالح شخصی و استرس عواملی هستند که غیبت دانشجویان از کلاس‌های درسی در دانشگاه را تبیین می‌کنند (Timmins and Kaliszer, 2002). دوبله و همکاران (Doyle et al) دریافتند که نارضایتی از مدرسان، مسافت تا محل تحصیل و مصلحت‌های فردی و اجتماعی با غیبت مرتبط هستند. در پژوهشی محققان عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درسی دانشجویان رشته داروسازی هجده عامل به‌عنوان عوامل محرک برای حضور در کلاس‌های درسی شناسایی شد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت بودند از نمره کلاسی، اطلاعات جدید ارائه‌شده در کلاس درس، میزان کاربردی بودن اطلاعات ارائه‌شده توسط استاد برای حل مسائل واقعی (Fjortoft, 2005). در پژوهش دیگری مشخص گردید که بیماری، تعهدات خانوادگی، عدم علاقه به یک موضوع خاص، مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر غیبت دانشجویان از کلاس‌های درسی است، هرچند اخلاق، قوانین و سیاست‌های اجتماعی به‌عنوان موضوعات کم‌اهمیت‌تر نیز ممکن است بر غیبت دانشجویان تأثیرگذار باشد. دانشجویان همچنین هنگام تأخیر در انجام تکالیف تربیتی تمایل به غیبت بیشتری داشته و وانمود می‌کنند که مریض هستند (Hughes, 2005).

در پژوهشی محققان پدیده غیبت و دلایل مرتبط با آن را در دانشجویان کارشناسی دانشگاه هاواسا (Hawassa) مطالعه نمودند. نمونه این مطالعه مقطعی شامل ۱۲۰۰ نفر از دانشجویان بود که پرسشنامه‌های پژوهش را تکمیل نمودند. یافته‌های پژوهش نشان داد بین عوامل فردی سن، مصرف مواد مخدر و عدم علاقه و غیبت رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین متغیرهای رشته تحصیلی، آمادگی برای امتحان درس‌های دیگر، سبک تدریس استاد و دسترسی به محتوای آنچه در کلاس تدریس می‌شود و غیبت دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد (Desalegn et al., 2014). در مطالعه‌ای رو و همکارانش دریافتند که شرکت در فعالیت‌های ورزشی و فوق‌برنامه دو عامل اصلی غیبت بودند. در میان عوامل دانشگاهی مدت کلاس‌ها، کمبود شفافیت در تدریس معلمان عامل‌های اصلی بودند و بیماری و سرگرمی‌های شخصی نیز از مهم‌ترین عوامل فردی غیبت در این مطالعه گزارش شده است (Rao et al., 2016). در مطالعه مقطعی دیگری محققان دریافتند که میزان غیبت با وضعیت تأهل و اشتغال مرتبط بوده و دانشجویان متأهل و دارای اشتغال پاره‌وقت، غیبت بیشتری

نسبت به سایر دانشجویان دارند. دلایل غیبت در این مطالعه کیفیت تدریس، آمادگی برای امتحان، صبح زود بودن کلاس، فعالیت اجتماعی، بیماری، طولانی بودن روز تحصیلی، عدم بهره‌مندی از مشارکت در کلاس، عدم علاقه به محتوا، دسترسی به محتوا به صورت ضبط شده، نبود مشوق برای حضور، توانایی فهم کلاس بدون حضور در کلاس و فقدان مباحث جدید در کلاس ذکر شده بود که نامطلوب بودن سبک تدریس مهم‌ترین عامل عنوان شده بود (Alghamadi et al., 2016).

مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که پژوهش‌های مختلفی در مورد غیبت از کلاس‌های درسی در دانشگاه‌ها صورت گرفته است. مطالعات مختلف نشان می‌دهد که غیبت از کلاس‌های درسی در دانشگاه‌ها یکی از مسائلی است که اغلب دانشگاه‌های سراسر جهان با آن مواجه هستند. مرور ادبیات مربوط به غیبت از کلاس‌های درسی نشان می‌دهد محققان عوامل متعددی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. این عوامل را می‌توان به طرق مختلف طبقه‌بندی و تلخیص نمود. با توجه به این‌که هدف اصلی پژوهش کاربردی، ارائه راه‌حل‌های کاربردی برای ذینفعان سازمان است، لذا این طبقه‌بندی می‌تواند در تصمیم‌گیری‌ها مؤثر باشد. مطالعات مختلف نشان می‌دهد که غیبت می‌تواند ریشه در عوامل فردی یا محیطی خارج از نظام آموزشی و یا ریشه در عوامل و مؤلفه‌های مختلف خرده‌سیستم‌های نظام آموزشی داشته باشد. این پژوهش با دیدگاهی جامع، درصدد مطالعه نقش مهم‌ترین عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری در دانشگاه گریزی (غیبت و تمایل به غیبت) دانشجویان است. دو وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های پیشین عبارت است از: (۱) بیشتر مطالعات انجام شده در زمینه غیبت، صرفاً بر غیبت فیزیکی متمرکز شده و غیبت عاطفی یا موردتوجه قرار نگرفته و یا برجسته نشده است. درواقع، جنبه نوآوری این پژوهش برجسته‌سازی موضوع فقدان تمایل دانشجویان به کلاس‌های درسی فراتر از صرف غیبت فیزیکی است، چیزی که می‌توان آن را دانشگاه گریزی نامید. (۲) مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد، تعداد کمی از پژوهش‌ها به عوامل فراساختاری غیبت، پرداخته‌اند. عواملی همچون بیکاری، عدم پیوند بین تحصیلات دانشگاهی و نیازهای شغلی، کاهش جایگاه اجتماعی علم و ... عوامل فراساختاری هستند که می‌توانند مفروضه‌های قابل‌تأملی برای دانشگاه گریزی باشند که در این پژوهش موردتوجه قرار گرفته است.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش: پژوهش به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و به لحاظ روش جمع‌آوری اطلاعات، از نوع روش‌های توصیفی - همبستگی است که در آن رابطه متغیرهای دانشگاه گریزی و متغیرهای عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری مورد آزمون قرار گرفته است.

جامعه، نمونه و شیوه نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه بوعلی‌سینا همدان در مقاطع مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا است. حجم نمونه پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از فرمول کوکران با خطای نمونه‌گیری پنج صدم تعداد ۳۷۵ نفر محاسبه و به روش طبقه‌ای تصادفی انتخاب گردیده‌اند. ابتدا حجم نمونه برای هر دانشکده به نسبت جامعه آماری محاسبه شده است؛ سپس در هر دانشکده با رعایت نسبت جنسیت و مقطع تحصیلی دانشجویان، نمونه محاسبه و ابزار جمع‌آوری‌ها در بین آنان توزیع گردیده است.

ابزارهای جمع‌آوری داده‌های پژوهش: ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه محقق‌ساخته دانشگاه گریزی و عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری مؤثر بر آن است. این مقیاس شامل ۶۲ گویه به شرح جدول شماره ۱ است که در طیف لیکرت طراحی شده است. روایی مقیاس از طریق تحلیل عاملی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل محاسبه گردیده که همه متغیرها دارای بار عاملی قابل قبول می‌باشند. برای محاسبه پایایی مقیاس نیز از آلفای کرونباخ استفاده شد که به شرح جدول شماره ۱ محاسبه گردیده است.

جدول (۱): میزان پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرهای مربوطه	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
دانشگاه‌گریزی	۱۴	۰/۸۱
عوامل فردی	۶	۰/۸۲
عوامل ساختاری	۳۵	۰/۷۵
عوامل فراساختاری	۷	۰/۸۱

روش تحلیل اطلاعات: برای تحلیل داده‌ها ابتدا شاخص‌های توصیفی متغیر وابسته (دانشگاه‌گریزی) و متغیرهای مستقل (فردی، ساختاری و فراساختاری) ارائه گردیده است. سپس روابط بین سازه‌ها با استفاده از تحلیل معادلات ساختاری و آزمون‌های همبستگی تحلیل و تبیین شده است. همچنین روابط بین متغیرهای جمعیت‌شناختی با دانشگاه‌گریزی آزمون گردیده است.

متغیرهای پژوهش: در این پژوهش متغیرهای فردی، ساختاری و فراساختاری به‌عنوان متغیرهای مستقل و دانشگاه‌گریزی به‌عنوان متغیر وابسته مورد مطالعه قرار گرفته است. همچنین ارتباط متغیرهای جمعیت‌شناختی با متغیر دانشگاه‌گریزی آزمون شده است.

یافته‌های پژوهش

الف) شاخص‌های توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته

براساس نتایج پژوهش، قریب به یک چهارم (۲۴/۲ درصد) دانشجویان مورد مطالعه، از دانشگاه گریزان بوده و از کلاس‌های درسی غیبت می‌نمایند و یا تمایل به غیبت داشته و صرفاً حضور فیزیکی دارند. شاخص‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۲ ارائه شده است. با توجه به این که گویه‌های پرسشنامه در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت طراحی شده‌اند، کمینه و بیشینه نمره به ترتیب یک و پنج است که بر اساس مقیاس لیکرت عدد ۵ نشان‌دهنده وضعیت بسیار خوب و عدد ۱ نشان‌دهنده وضعیت بسیار ضعیف است. همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهد، کلیه سازه‌ها میانگینی کمتر از میانگین مورد انتظار دارند؛ که در این بین عوامل فردی بیشترین و عوامل فراساختاری کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است. همچنین میانگین مشاهده شده با میانگین مورد انتظار (میانگین مقیاس) مورد مقایسه قرار گرفته که نتایج نشان می‌دهد بین میانگین مشاهده شده و میانگین مورد انتظار، عوامل فردی (علاقه، نقش حمایتی والدین، سودمندی ادراک شده و صمیمیت با دوستان) تفاوت معناداری ($Sig=0/049$) وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد از دیدگاه دانشجویان، وضعیت عوامل ساختاری (سودمندی محتوا، شایستگی اساتید، ارزشیابی عادلانه، روابط انسانی، خدمات رفاهی و خدمات ستادی) کمتر از میانگین ارزیابی شده است ($Sig= 0/000$). بر اساس نتایج پژوهش، با توجه به نتایج جدول شماره ۲ میانگین امید به اشتغال، ارزش‌گذاری جامعه به دانش، تخصص‌گرایی، ظرفیت پذیرش، حس هویت اجتماعی نیز به‌عنوان متغیرهای فراساختاری تأثیرگذار بر دانشگاه‌گریزی مطلوب ارزیابی نشده و به‌طور معناداری پایین‌تر از میانگین است ($Sig= 0/000$).

جدول (۲): شاخص‌های توصیفی و آزمون تی تک نمونه متغیرهای پژوهش

Sig	T	میانگین مورد انتظار	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	میانگین	متغیرهای تحقیق
۰/۰۴۹	-۳/۱۱۳	۳	-	۰۰۸۸۳۳	۰۶۹۴۹۸	۲/۹۱۱۷	عوامل فردی
۰/۰۰۰	-	۳	-	۰۳۶۴۰۵	۰۶۶۰۹۶	۲/۶۳۶۰	عوامل ساختاری
۰/۰۰۰	-	۳	-	۰۲۷۴۶۷	۰۵۴۰۳۵	۲/۷۲۵۳	عوامل فراساختاری

ب) روابط متغیرهای مستقل و وابسته:

همان‌گونه که در جدول شماره ۳ ارائه شده است، بین متغیرهای دانشگاه‌گریزی و عوامل فردی، عوامل ساختاری و عوامل فراساختاری رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج پژوهش، بین عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری با دانشگاه‌گریزی با استفاده از آزمون همبستگی گشتاوری پیرسون در سطح معناداری ۹۹ درصد رابطه منفی وجود دارد. به عبارت دیگر، بین عوامل فردی (علاقه، نقش حمایتی والدین، مدت‌زمان اشتغال، سودمندی ادراک شده، صمیمیت با دوستان)، عوامل ساختاری (سودمندی محتوا، شایستگی اساتید، ارزشیابی عادلانه، روابط انسانی، خدمات رفاهی و خدمات ستادی) و عوامل فراساختاری (امید به اشتغال، ارزش‌گذاری جامعه به دانش، تخصص‌گرایی در جامعه، ظرفیت پذیرش، حس هویت اجتماعی) و دانشگاه‌گریزی رابطه منفی وجود دارد.

جدول (۳): روابط بین عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری با دانشگاه‌گریزی

عوامل فراساختاری	عوامل ساختاری	عوامل فردی	دانشگاه‌گریزی
			۱
		۱	۰/۴۲۴**
	۱	۰/۵۶۵**	۰/۴۲۱**
۱	۰/۷۳۰**	۰/۵۴۰**	۰/۴۳۷**

** Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed)

ج) آزمون برازش مدل معادلات ساختاری: بر اساس نتایج برازش مدل معادلات ساختاری (جدول شماره ۴) اثر مستقیم عوامل فردی بر دانشگاه‌گریزی دانشجویان (۰/۳۳-) با آماره تی ۵/۶۷- در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ منفی و معنادار است. اثر مستقیم عوامل ساختاری بر دانشگاه‌گریزی دانشجویان (۰/۳۳-) با آماره تی ۵/۴۱ در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ منفی و معنادار است. اثر مستقیم عوامل فراساختاری بر دانشگاه‌گریزی دانشجویان (۰/۳۳-) با آماره تی ۵/۴۱ در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ معنادار نیست.

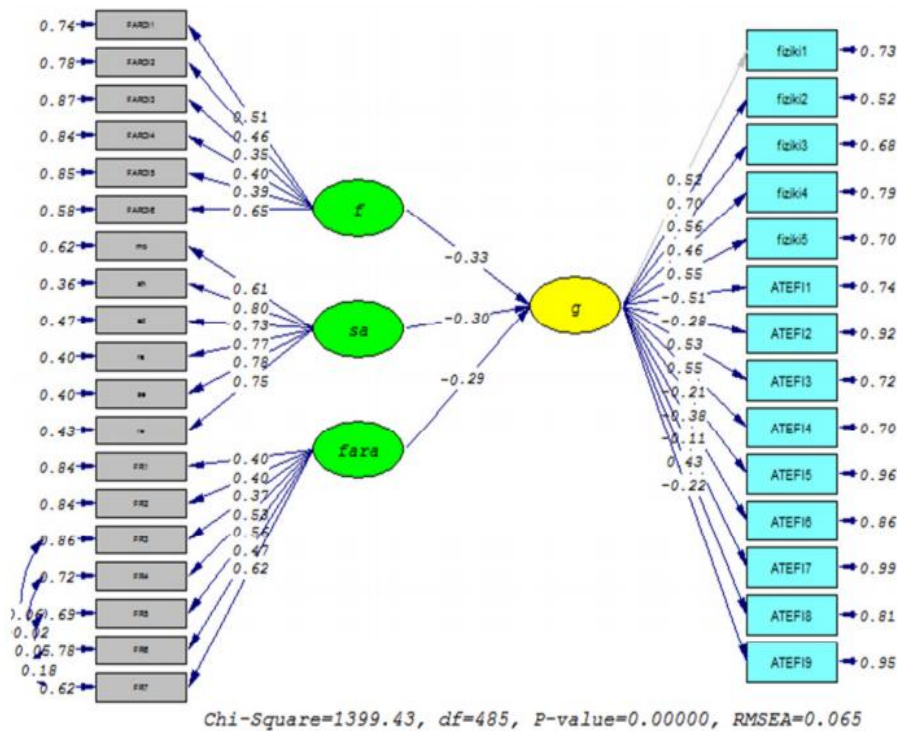
جدول (۴): مشخصه‌های برازندگی انطباق

X ² /df	RMSEA	CFI	GFI	AGFI
۲/۸۸	۰/۰۵۱	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۹۰

برای بررسی میزان برازش مدل آزمون شده از شاخص‌های معرفی‌شده توسط کلاین (Kline, 2015) استفاده شد. این شاخص‌ها شامل X²/d.f که مقادیر نزدیک به ۲ قابل‌پذیرش هستند،

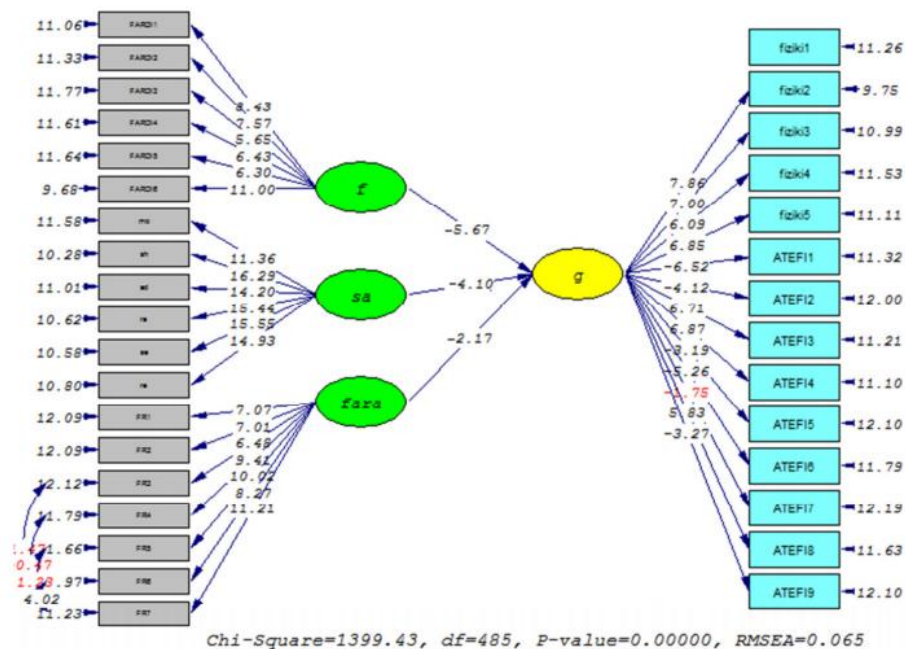

شاخص نیکویی برازش^۱ (GFI)، شاخص برازش تطبیقی^۲ (CFI) که مقادیر بیشتر از ۰/۹ نشانگر برازش مناسب الگوی هستند، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته^۳ (AGFI) که مقادیر بیشتر از ۰/۸ قابل قبول هستند و مجذور میانگین مربعات خطای تقریب^۴ (RMSEA) که مقادیر کمتر از ۰/۱ نشانگر برازش مناسب الگوی هستند.

شکل (۱): مدل معادلات ساختاری در حالت برآورد

1. Goodness of Fit Index
 2. Comparative Fit Index
 3. Adjusted Goodness of Fit Index
 4. Root Mean Square Error of Approximation

شکل (۲): مدل معادلات ساختاری در حالت استاندارد

د) آزمون فرضیه‌ها: همان‌گونه که در مدل‌های معادلات ساختاری در شکل (۱) نمایش داده شده است نتایج بررسی فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری بر دانشگاه‌گریزی تأثیر دارد. در جدول شماره پنج مقدار تی و سطح معناداری برای رد فرضیه صفر ارائه گردیده است. بر اساس نتایج پژوهش فرضیه‌های پژوهش به شرح جدول شماره ۵ تأیید می‌شود؛ و عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری پیش‌بینی‌کننده معتبری از دانشگاه‌گریزی هستند. بیشترین ضریب مسیر به ترتیب مربوط به عوامل فردی (-۰/۳۳)، ساختاری (-۰/۳۰) و فراساختاری (-۰/۲۹) است. هرچند تفاوت زیادی بین این ضرایب وجود ندارد.

جدول (۵): نتایج بررسی فرضیه‌های تحقیق

نتیجه	P	t	ضریب مسیر	فرضیه
تأیید شد	۰/۰۰۱	-۵/۶۷	-۰/۳۳	عوامل فردی بر دانشگاه‌گریزی اثر مستقیم دارد
تأیید شد	۰/۰۰۱	-۴/۱۰	-۰/۳۰	عوامل ساختاری بر دانشگاه‌گریزی اثر مستقیم دارد
تأیید شد	۰/۰۰۱	-۲/۱۷	-۰/۲۹	عوامل فراساختاری بر دانشگاه‌گریزی اثر مستقیم دارد

دارد

رابطه دانشگاه‌گریزی با متغیرهای جمعیت‌شناختی: علاوه بر عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری روابط بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و دانشگاه‌گریزی مورد آزمون قرار گرفت. بر اساس نتایج پژوهش، میانگین دانشگاه‌گریزی پسران از دختران بیشتر بوده اما این تفاوت در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنادار نبود. نتایج آزمون تی گروه‌های مستقل نشان داد میانگین دانشگاه‌گریزی دانشجویان متأهل به‌طور معناداری از میانگین دانشگاه‌گریزی دانشجویان مجرد بیشتر است ($T=2/38$, $sig= 0/018$). بین میانگین دانشگاه‌گریزی دانشجویان خوابگاهی و غیر خوابگاهی تفاوت معناداری مشاهده نشد. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان داد بین دانشگاه‌گریزی دانشجویان با توجه به مقطع و رشته تحصیلی نیز تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین رابطه بین سن و دانشگاه با استفاده از همبستگی پیرسون مورد آزمون قرار گرفت که رابطه معناداری مشاهده نشد.

بحث و نتیجه‌گیری

غیبت از کلاس‌های درسی پدیده رایج در نظام‌های دانشگاهی در دنیای معاصر است. غیبت پدیده‌ای چند متغیری و چندوجهی است و عوامل فردی، ساختاری و فراساختاری در آن دخیل هستند. پژوهش‌های مختلف یا به عوامل مؤثر بر غیبت و یا به تأثیر غیبت در عملکرد تحصیلی متمرکز شده‌اند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد عوامل فردی شامل انگیزه و علاقه به تحصیل، حمایت و تشویق والدین، وضعیت تأهل در میزان غیبت و تمایل به غیبت ارتباط دارد. این نتایج با نتایج پژوهش پیشین همخوانی دارد. دیوادوس و فولتز (Devadoss and Foltz, 1996) دریافتند که انگیزش با غیبت همبستگی دارد. وادسانگو و ماشینگامبی (Wadesanga and Machingambi, 2011) نیز بین فقدان علاقه به موضوع و غیبت رابطه معناداری را تأیید نمودند. در پژوهش لوپز و لوپز (Lopes and Lopez, 2015) نیز علاقه تحصیلی به‌عنوان یکی از عوامل غیبت معرفی گردید. آن‌ها عواملی را برای غیبت معرفی کردند که در میان آن‌ها سبک تدریس مهم‌ترین عامل بود. برخی از عوامل غیبت ماهیت پیچیده‌تری دارند، همانند استرس که می‌تواند ترکیبی تعاملی از عوامل ژنتیکی، خانوادگی و سیستم آموزشی باشد. تیمینس و کلیسزر در مطالعه‌ای (Timmins and Kaliszer, 2002) دریافتند که استرس، غیبت در دانشگاه را تبیین می‌کند. دوپل و همکاران (Doyle et al) نیز مسافت تا محل تحصیل و مصلحت‌های فردی و اجتماعی را با غیبت مرتبط می‌دانند. در پژوهش هیوز (Hughes, 2005) نشان داده شد که بیماری، تعهدات خانوادگی و عدم علاقه به یک موضوع خاص بر غیبت

دانشجویان تأثیرگذار است. با این وجود، برخی پژوهش‌ها نقش عوامل فردی را در غیبت کم‌رنگ می‌دانند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد عوامل سیستم دانشگاهی و به‌ویژه کیفیت زندگی زیست شده در کلاس درس، با میزان دانشگاه‌گریزی دانشجویان مرتبط است. پژوهش‌های مختلفی به‌منظور تبیین غیبت دانشجویان به‌وسیله متغیرهای سیستم دانشگاهی انجام شده است. در پژوهشی بر روی عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درسی دانشجویان رشته داروسازی، مهم‌ترین عوامل مربوط به سیستم آموزشی به‌ویژه کلاس درس بود (Fjortoft, 2005). در مطالعه وادسانگو و ماشینگامبی (Wadesanga and Machingambi, 2011) راهبردهای ضعیف تدریس مربیان، محیط نامطلوب یادگیری و روابط ضعیف مربیان با دانشجویان از عوامل دانشگاهی مؤثر بر غیبت دانشجویان بودند. گامپ (Gumpe, 2004) نیز اهمیت دادن/ندادن استادان به حضور و غیاب و جذابیت مطالب درسی را از عوامل غیبت دانشجویان معرفی نمود. طی پژوهش لویز و لویز (Lopes and Lopez, 2015) سبک تدریس مهم‌ترین عامل غیبت دانشجویان از کلاس درس معرفی شد. دوایل و همکاران (Doyle et al., 2008) دریافتند که نارضایتی از معلمان با غیبت مرتبط است و در پژوهش دسالگن و همکاران (Desalegn et al., 2014) نیز این نتیجه به دست آمد که سبک تدریس استاد با غیبت مرتبط است. رآو و همکاران (Rao et al., 2016) در مطالعه‌ای دریافتند که در میان عوامل دانشگاهی، مدت‌زمان اختصاص داده شده به کلاس‌ها، کمبود شفافیت در تدریس معلمان عامل‌های اصلی غیبت هستند. در مطالعه‌ای مقطعی محققان دریافتند که نامطلوب بودن سبک تدریس مهم‌ترین عامل غیبت دانشجویان است (Alghamadi et al., 2016). از دیگر نتایج پژوهش حاضر نقش عوامل فراساختاری در دانشگاه‌گریزی است. بر اساس نتایج پژوهش حاضر، عوامل ساختاری پیش‌بینی‌کننده مهمی از دانشگاه‌گریزی هستند. این نتایج با نتایج برخی پژوهش‌ها همخوانی دارد. کلارک (Clark, 1975) علت غیبت دانشجویان را در تفاوت‌های زندگی اجتماعی یافته است.

به‌طور کلی دانشگاه‌گریزی یک پدیده چند عاملی است و کاهش آن نیز نیازمند توجه به عوامل مختلف فردی، ساختاری و فراساختاری آموزش عالی است. اگرچه در نگاه نخست به نظر می‌رسد دانشگاه‌ها در عوامل فراساختاری همچون بیکاری، کاهش مدرک‌گرایی و مانند آن نمی‌توانند کوشش قابل توجهی داشته باشند و یا در بعد فردی تأثیرات کمی دارند، لکن با توجه به تأثیرات منفی این پدیده‌ها، آموزش عالی جهان امروز به مدد پژوهشگران حوزه‌هایی چون جامعه‌شناسی آموزش عالی، روانشناسی اجتماعی آموزش عالی، مطالعات اشتغال و کارآفرینی و سایر حوزه‌ها تلاش می‌کنند تا ریشه و منشأ اصلی این معضلات را شناخته و نسبت به رفع آن‌ها تلاش نمایند. علاوه بر این، به نظر می‌رسد بخش قابل توجهی از دلایل دانشگاه‌گریزی در عواملی مرتبط با نظام آموزش عالی و به‌ویژه آنچه در کلاس درس می‌گذرد نهفته است. بهبود روش‌های تدریس اساتید همگام با شناخت و به‌کارگیری روش‌های نوین آموزشی جهانی، نظارت بر هماهنگی سرفصل‌های ارائه‌شده با نیازهای

مختلف دانشجویان و مبانی هر درس، نظرسنجی از دانشجویان در خصوص کیفیت سرفصل‌های ارائه شده، توجه واقعی و مؤثر به مقوله اخلاق حرفه‌ای اساتید توسعه آن، توجه به امکانات رفاهی و خدمات ستادی می‌توانند در کاهش دانشگاه‌گریزی مؤثر باشند. علاوه بر این همان‌گونه که نتایج پژوهش نشان داد، عوامل فردی از عوامل اساسی دانشگاه‌گریزی هستند و با توجه به این‌که این عوامل فردی به‌ویژه عامل انگیزش و علاقه می‌توانند تحت تأثیر آموزش و همچنین عوامل ساختاری نظام آموزش دانشگاهی باشند، توجه بیش‌ازپیش نسبت به ارتقا و بهبود این نظام امری ضروری و درخور توجه به نظر می‌رسد.

به‌طور خلاصه، اگرچه این پژوهش تلاش کرده است با دیدگاهی جامع، عوامل پدیده دانشگاه‌گریزی را مطالعه نماید، اما ناگزیر با توجه به متغیرهای زیادی که در مطالعات این‌چنینی وجود دارد، ممکن است سازه‌ها و متغیرهای پژوهش عمیقاً مورد مطالعه قرار نگیرد؛ زیرا استفاده از ابزارهای استاندارد برای هر یک از متغیرها موجب به وجود آمدن حجم وسیعی از سؤالات می‌شود که امکان پاسخگویی به آن وجود نداشته و در صورت پاسخ‌دهی توسط مشارکت‌کنندگان، روایی آن مورد تردید است. از طرفی مطالعه جزئی روابط، مانع درک جامع از متغیرها و روابط بین‌خرده سیستم‌ها می‌شود. توسل به روش‌های کیفی و ترکیبی در مورد مطالعه عوامل دانشگاه‌گریزی می‌تواند به فهم بیشتر محققان از این پدیده کمک نماید.

Reference:

- Abdulghani, H. M., Al-Drees, A. A., Khalil, M. S., Ahmad, F., Ponnamparuma, G. G., & Amin, Z. (2014). What factors determine academic achievement in high achieving undergraduate medical students? A qualitative study. *Medical teacher*, 36(sup1), S43-S48.
- Alghamdi, A., Yamani, A., Khalil, A., Albarkati, B., Alrehili, O., & Salih, M. (2016). Prevalence, causes and impacts of absenteeism among medical students at UQU. *Education*, 6(1), 9-12.
- Arulampalam, W., Naylor, R. A., & Smith, J. (2012). Am I missing something? The effects of absence from class on student performance. *Economics of Education Review*, 31(4), 363-375.
- Ayodele, O. D. (2017). Class attendance and academic performance of second year university students in an organic chemistry course. *African Journal of Chemical Education*, 7(1), 63-75.
- Clair, K. L. S. (1999). A case against compulsory class attendance policies in higher education. *Innovative Higher Education*, 23(3), 171-180.
- Clark, J. (1975). *Time Out?: A Study of Absenteeism Among Nurses*. Royal College of Nursing of United Kingdom.
- Credé, M., Roch, S. G., & Kieszczyuka, U. M. (2010). Class attendance in college: A meta-analytic review of the relationship of class attendance with grades and student characteristics. *Review of Educational Research*, 80(2), 272-295.

- Desalegn, A. A., Berhan, A., & Berhan, Y. (2014). Absenteeism among medical and health science undergraduate students at Hawassa University, Ethiopia. *BMC medical education*, 14(1), 81.
- Devadoss, S., & Foltz, J. (1996). Evaluation of factors influencing student class attendance and performance. *American Journal of Agricultural Economics*, 78(3), 499-507.
- Dole, A. A., & Digman, J. M. (1967). Factors in college attendance. *Journal of Applied Psychology*, 51(3), 247.
- Doyle, L., O'Brien, F., Timmins, F., Tobin, G., O'Rourke, F., & Doherty, L. (2008). An evaluation of an attendance monitoring system for undergraduate nursing students. *Nurse education in practice*, 8(2), 129-139.
- Fjortoft, N. (2005). Students' motivations for class attendance. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 69(1), 15.
- Gump, S.E. (2004). Keep students coming by keeping them interested: Motivators for class attendance; *College Student Journal*, 38(1), 157-160
- Hamamcı, Z., & Hamamcı, E. (2017). class attendance and student performance in an EFL context: is there a relationship?. *Journal of Educational & Instructional Studies in the World*, 7(2).
- Hughes, S. J. (2005). Student attendance during college-based lectures: a pilot study. *Nursing Standard*, 19(47), 41-49.
- Isaacs, G. (1992). Ends and means: What learning goals are served by what methods? research and Development in Higher Education, 15, 205-212.
- Kline, R. B. (2015). Principles and practice of structural equation modeling. Guilford publications.
- López-Bonilla, J. M., & López-Bonilla, L. M. (2015). The multidimensional structure of university absenteeism: an exploratory study. *Innovations in Education and Teaching International*, 52(2), 185-195.
- Louis, W. R., Bastian, B., McKimmie, B., & Lee, A. J. (2016). Teaching psychology in Australia: Does class attendance matter for performance?. *Australian Journal of Psychology*, 68(1), 47-51.
- Marburger, D. R. (2006). Does mandatory attendance improve student performance?. *The Journal of Economic Education*, 37(2), 148-155.
- Massingham, P., & Herrington, T. (2006). Does attendance matter? An examination of student attitudes, participation, performance and attendance. *Journal of University Teaching and learning practice*, 3(2), 82-103.
- Millis, R. M., Dyson, S., & Cannon, D. (2009). Association of classroom participation and examination performance in a first-year medical school course. *Advances in physiology education*, 33(3), 139-143.
- Oladipupo, O., Daramola, O., Oyelade, J., & Afolabi, I. (2017). Assessing the Impact of Class Attendance on Student's Academic Performance using Data Mining. *Asian Journal of Information Technology*, 16(2), 218-226.
- Rao, B. T., Valleswary, K., Nayak, M. S. D. P., & Rao, N. L. (2016). Reasons for Absenteeism among the Undergraduate Medical Students Attending for Theory Classes in Rajiv Gandhi Institute of Medical Sciences (RIMS) Ongole, Prakasam District of Andhra Pradesh: A Self Review. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 6, 11-19.
- Sleigh, M. J., & Ritzer, D. R. (2001). Encouraging student attendance. *APS observer*, 14(9), 19-20.

- Subramaniam, B. S., Hande, S., & Komattil, R. (2013). Attendance and achievement in medicine: Investigating the impact of attendance policies on academic performance of medical students. *Annals of medical and health sciences research*, 3(2), 202.
- Teixeira, A. A. (2016). The impact of class absenteeism on undergraduates' academic performance: evidence from an elite Economics school in Portugal. *Innovations in Education and Teaching International*, 53(2), 230-242.
- Timmins, F., & Kaliszer, M. (2002). Absenteeism among nursing students—fact or fiction?. *Journal of nursing management*, 10(5), 251-264.
- Triadó-Ivern, X., Aparicio-Chueca, P., Guàrdia-Olmos, J., Però-Cebollero, M., & Jaría-Chacón, N. (2013). Empirical approach to the analysis of university student absenteeism: proposal of a questionnaire for students to evaluate the possible causes. *Quality & Quantity*, 1-8.
- Wadesango, N., & Machingambi, S. (2011). Causes and structural effects of student absenteeism: a case study of three South African Universities. *J Soc Sci*, 26(2), 89-97.